

זבל מואמינים

גליון שבועי מבית 'בני אמונים'

פרשת ויחי תשפ"ה שנה י | גליון מס' 564

ת.ד 102 בני ברק | פקס: 03-5055919
9139191@gmail.com

פחה של ענית אמן בשירת דבורה

לסייע לעם לברך את ה' בשלמות - בברכות הנענות באמן.

ואולי הדבר אף רמוז בנבואת יעקב אבינו, שכן בפתוב "הנתן אמרי שפר" המכון כאמור כלפי שירת דבורה, טמונה המלה "אמן" במלים "הנתן אמרי" [גוי"ן אחרונה במלה "הנתן", וא"ל"ף ומ"ם הפותחות את תבת "אמרי"]. כי כן, הידיעה על מעלתה הגדולה של ענית אמן וכהה גדול להשביא אויב ומתנקם, הם בכלל אמרי השפר שנתנה לנו דבורה הנביאה.

פרשת ויחי, בה נרמזת שירת דבורה כאמור, נקראת בערב יום השנה השני להסתלקות אמי מורתי מרת דבורה ע"ה בת הרה"ח ר' דב הופמן הי"ד, אשר יחול בערב שבת קדש הבעל"ט, י"ז בטבת. כדבורה הנביאה ששבחה ורוממה את המשפכים לבית הכנסת לענות אמן, כך הוכתה אותי אמי מורתי ע"ה לאורך כל שנות המפכת 'בני אמונים' בחזק ובעידוד, מיסוד והעמדת 'בני אמונים' ועד ליומה האחרון ממש, כאשר בארץ פלא בעת פטירתה שהיתי בארץ, ושעתיים לפני הסתלקותה במיתת נשיקה זכיתי להפריד ממנה ולהתברך מברכות פיה.

אמי עליה השלום היתה בבחינת נאה דורש ונאה מקיים. היא הקפידה בעצמה לברך מדי יום את ברכות השחר בשמחה וברגש שהביעו את תודתה העמקה לה', ולא ברכה מבלי שיהיה מי שיענה אמן לברכותיה. אין לי ספק, כי זכות הקפידה להודות לה' על בריאותה בשלמות, היא שעמדה לה להאריך ימים בבריאות, בנחת ובשמחה.

חכמים הבטיחו (תנחומא צו ז): "כל מי שהוא עונה אמן בעולם הזה - זוכה לענות אמן לעולם הבא. מניין? שנאמר (תהלים מא ד): 'ברוך ה' אלוקי ישראל מהעולם ועד העולם ואמן ואמן' - אמן בעולם הזה ואמן בעולם הבא". שירתה של אמי ע"ה - "שירת דבורה" - לא תמה! היא ממשיכה לזכות ולענות אמן גם שם בעולם הבא!

יהי רצון שזוכה במהרה לחזות בגאלת ישראל, בעת שיקיצו וירגו שוכני עפר, ונזכה לראות בהתגשמות הפסוק (תהלים עב ט): "וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן".

בקריאת "בהתנדב עם ברכו ה"!
שבת שלום,

278 213 מחולקין

פתחו שערים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

בעוד גר אלקים טרם יקבה, קורא יעקב אבינו ע"ה לבניו ומברך אותם, "איש אשר כברכתו" (בראשית מט כח). את הברכה שהועיד יעקב אבינו לנפתלי - "נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר" (שם כא), מפרש רש"י על אתר כך: במלחמה נגד סיסרא, בזמנה של דבורה הנביאה, יצאו בני נפתלי למלחמה בריאות כ"אילה שלוחה", ובעקבות זאת יתנו דבורה הנביאה וברק בן אבינעם "אמרי שפר", כלומר ישירו שירה לה', על התשועה הגדולה שיזכו לראות במלחמה זו.

ספורה של מלחמה זו מובא בפרק ד מספר שופטים. יבין מלך חצור הטיל את אימתו על ישראל, עד שישראל פחדו להלך בדרכים ולגור בערי הפוזות. כאשר שבו ישראל בתשובה שלח להם הקדוש ברוך הוא את דבורה הנביאה. על פי נבואתה יצאו בני שבט נפתלי ובני שבט זבולון בהנהגת ברק בן אבינעם למלחמה נגד סיסרא שר צבא ב"ן, מלחמה שבה עשה להם הקדוש ברוך הוא נסים ונפלאות והם הביסו את סיסרא וחילו. כהלל והודאה לה' יתברך שוררה דבורה הנביאה את שירתה, עליה אמר יעקב על נפתלי שעתיד להיות "נתן אמרי שפר".

והנה, מפתיע לגלות כי מיד בפתח שירתה מגלה לנו דבורה הנביאה, באיזו זכות גברו ישראל על אויביהם במלחמה זו, והיא - ענית אמן!

שירת דבורה נפתחת בפתוב (שופטים ה ב): "בפרע פרועות בישראל בהתנדב עם ברכו ה"; ה'תנא דבי אליהו' (רבה פרק יא) דרש פסוק זה כך: "במי נפרע להם הקדוש ברוך הוא לישראל מאמות העולם? בבני אדם שמשפכים ומעריבים לבית הכנסת ולבית המדרש ועונים אמן".

זכות המתנדבים בעם, המשפכים לבית הכנסת לענות אמן, היא שעמדה לישראל לראות במפלת סיסרא וצבאו בנסים גדולים! יש ללמד מכאן לדורות, עד כמה גדולה האחריות המוטלת עלינו להקפיד על ענית אמן, ובפרט בעת הזאת שנתונים אנו במלחמה תמידית עם מבקשי נפשנו. כאז כן עתה, אם נשכיל להשכים קום להתנדב ולענות אמן אחר המתפללים בבית הכנסת, נזכה ללא ספק להמשיך ולראות נסים גדולים עד למפלתם המוחצת של אויבינו.

כה חשוב המסר הזה לדורות, עד שבדבורה חזרת ואומרת בהמשך שירתה (שם ט): "לבי לחוקי ישראל המתנדבים בעם ברכו ה", כדי לשוב ולהדגיש בפנינו את החשיבות שיש ליחס לאלו המנדבים מזמנם ומשפכים קום

פניני אמונים

פניני תפלה בפרשה

אוצרותיה של ברפת הפנים

"ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמור ישמך אלקים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה" (מח כ)

בתרגום יונתן בן עזאל נאמר כי בברכה זו - "ישמך אלקים כאפרים וכמנשה" - יברכו ישראל את התינוק ביום מילתו.

מדוע דוקא ביום המילה יברכו ברכה זו? כך פירש הצי"ב מוולוז'ין:

כאשר מברכים את האדם, יש לברכו שיראה הצלחה באותם דברים שברכו הקדוש ברוך הוא: לחכם - שיראה ברכה בלמוד התורה כאפרים, ולמכשור למסחר - שיפרץ ויצליח במסחרו כמנשה. אולם כיון שבשעת הברית עדין איננו יכולים לדעת במה יהיה לימים עקר עסוקו של הרך הנמול, בתורה או במסחר, על כן אנו מברכים אותו בברכת "ישמך אלקים כאפרים וכמנשה", המתפרשת לשתי פנים: אם עקר עסוקו יהיה בתורה יצליח בלמודו כאפרים, ואם במסחר יהיה עקר עסוקו - יצליח בו כמנשה.

על פי זה מוסיף רבי עקיבא סופר מפרשבורג ומפרש גם את הכתוב האמור בברכת יעקב לבניו (לקמן מט כח): "איש אשר כברכתו ברוך אתם", כלומר, את כל אחד מבניו ברוך שיצליח בענין שכבר התברך בו ממרום. 'הרחב דבר'; 'דעת סופר'

יש להקשות: הלא אמרו חכמים (תענית כז ב) שכאשר קוראים פסוק מן התורה יש להשלים את הפסוק כלו ואין לקרוא רק חלק ממנו, ואם כן כיצד מברכים אנו בברכת "ישמך אלקים כאפרים וכמנשה" אף שבמקרא היא מופיעה כחלק מפסוק?

המשך בעמוד 3

הודאה מול ארון הקודש

רבה:

"לפני כשנתיים החלטתי להקים מפעל קטן. הקמת מפעל כרוכה כידוע בהוצאות כספיות גדולות, ואני אינני אדם עשיר... ולפיכך נטלתי הלוואה גדולה מהבנק. על פי החשבון שעשיתי, אחרי שיעברו חדשים אחדים ואתחיל להרויח, אוכל לעמוד בתשלומי ההלוואה, שנפרסה לשנים ארכות, ואף ישאר בידי מדי חדש סכום מכבד שבאמצעותו אתפרנס בכבוד.

אך אז החלה המלחמה. רוסייה פלשה לאוקראינה ופתחה בקרבות קשים ומרים. כששמעתי על המלחמה שפרצה, נפלה עלי רוחי וחשש גדול מלא את לבי. מלחמה היא זמן קשה, לא כזה שזמורות בו הזמנות ורואים רוחים... הייתי משכנע שהסחורה שאני מיצר לא תהיה מבקשת בעת מלחמה, ולכן לא אצליח להרויח כפי שחשבתי, ואולי אף אצטרף לספג הפסדים. ומה יהיה על ההלוואה שלקחתי מהבנק? כיצד אחזיר אותה?

לא יכלתי לעשות דבר מלבד להתפלל", ספר אותו אדם, "בקשתי מעמך לבי מהקדוש ברוך הוא שיחיש לי את הישועה ויציל אותי מאבדן רכושי אף שעל פי דרך הטבע אין מוצא וסכוי לך. האמנתי שהוא כל יכול ובידי לעשות הכל גם כשהמצב נראה אבוד, והתפללתי שיעמד לימיני ויפתח בפניי שערי הצלחה, חרף השעה הקשה.

תקופה קצרה לאחר מכן החלו מדינות המערב להטיל סנקציות כלכליות על רוסייה. הן הורו על שורה של הגבלות שנועדו להקשות על רוסייה לתפקד מבחינה כלכלית, כדי להעניש את רוסייה ולהרתיעה מלהמשיך במלחמה.

עד אותה שעה המוצרים שאני מיצר היו ברובם מגיעים לרוסייה ממפעלים במדינות מן המערב. בעקבות הסנקציות אסרו הממשלות על אותם מפעלים להמשיך וליצא לרוסייה. כך נוצר מחסור גדול בכל רחבי רוסייה בדיוק למוצרים שאני מיצר!

החלו לזרם אלי הזמנות רבות מכל רחבי רוסייה, והמוצרים שלי נחטפו. הכפלתי את קצב היצור, הרחבתי את המפעל, העליתי מחירים ועדן הסחורה נחטפה. רוחי הלכו ותפחו! לא רק שעמדתי בתשלומי ההלוואה החדשית, אלא אף הצלחתי לסלק חלק מן ההלוואה לפני מועד הפרעון...

מסבה זו, סים האיש את ספור האמונה הנפלא שלו, "היה חשוב לי מאד לקנות את ה'פתיחה' בלי ראש השנה. אחרי 'לדוד מזמור' נוהגים לומר את התפלה לפרנסה, ואני רוצה לומר אותה מול ארון הקודש הפתוח מתוך הודיה ושמחה, על שקבל הקדוש ברוך הוא את תפילתי, הפך את מספדי למחול לי ופתח לי שערי פרנסה טובה."

'לקראת שבת מלכתא' גליון מס' 408

רבים מהסטודנטים בעיר הם יהודים, אך לא כאלה שהלכו בגיל שלוש לחיידר, ללמד א"ב עם המלמד. אף אחד לא נתן להם ללוק את הדבש ולחוש את מתיקות האותיות הקדושות, ואביהם לא נשאם אל המלמד כשהם עטופים בטלית במלאת להם שלוש שנים. יהודים שלא זכו בגיל שלוש עשרה להתעשר בתפלין, ואין להם משג מהי יהדות ומה היא אומרת לגביהם.

מדי יום ראשון, יומם החפשי של הסטודנטים, מתקיימת בנוקוובו פעילות קרוב להפכת היהדות ובה נמסרים בין היתר שעורי תורה. שם מלמדים אותם מה שכל ילד קטן כבר יודע: על שופר ועל ציצית ועל ספה. מתחילים מאפס. חלקם פוקדים את המרכז בקביעות, וחלקם מגיעים רק מדי פעם, כשהם מקדישים את כל כחם ומרצם ללמודיהם.

באותה שנה חל היום השני של ראש השנה ביום ראשון, ומשפך הגיעו סטודנטים רבים כמדי שבוע אל בית הכנסת, כדי להשתתף בפעילות הקרוב.

בכניסתם לבית הכנסת לא הבינו חלק מן הסטודנטים לאן נקלעו, מדוע אנשים רבים גודשים את השטח, ומיהו היהודי הלבוש לבו, החזן, העומד במזרח בית הכנסת. הם היו גם אחוזי פליאה מדוע השעור שהגיעו אליו לא מתחיל וגם לא נגמר... היה צריך להסביר להם את משמעות התפלה ואת מקומה בימי הדין.

כדי לקרב את הסטודנטים התבצעה מכירת הכבודים בבית הכנסת בצורה מיחדת. רב הכבודים לא נמכרו בכסף, אלא בפרקי משניות ש ה ס ו ד ו ג ט ' ש התחילו ללמד, ולאילו שפבר עשו כבדת דרך והיו מסגלים ללמד דף גמרא, נמכרו הכבודים בעבור למוד דפי גמרא.

ואולם, כידוע, "אם אין קמח אין תורה"... ולכן חלק מן הכבודים נמכרו בכסף מלא. אחד מאותם כבודים שנמכרו בכסף היה פתיחת הארון בליל ראש השנה, לפני אמירת "לדוד מזמור".

את ה'פתיחה' קנה אדם מבגד מתושבי העיר. איש פשוט, שלא היה מוכן מדוע התעקש כל כך להתחרות במתפללים ולזכות בה, ולהתחייב בעבור זאת סכום כסף גדול. בתבונתו הבין הרב בריזל מיז כי מסתתר כאן ספור...

לאחר התפלה נגש הרב בריזל לקונה הנכבד ובקש לשמוע מפיו את הספור שמאחורי קנהו זה. אותו יהודי נענה בחפץ לב, וספר באזני הרב בריזל את ספורו בהתרגשות

השמש שוקעת. קדשת ראש השנה ממלאה את אורי העולם. הלבבות הולמים בהתרגשות בכל קהלות ישראל, גם במקומות הנדחים ביותר.

רבי יוחנן בריזל, מוטיקי אנשי החסד והקרוב, אינו חוגג את החגים בארץ ישראל, בדרך כלל. מדי שנה הוא מפליג אל אזור אחר, מחפש דרכים כיצד ניתן להפיץ אור, לחמם את לבבותיהם של יהודים שלא חנכו לתורה ולמצוות ולהטעים להם טעם יהודי אמיתי מלא באשר רוחני.

מקומות רבים פרושים על פני פדור הארץ, כאלה שהחלין והטמאה השתקעו בהם ודרוש להם בעל לב בווער לעבודת ה', שיבוא ויגע בנפשות ויצית בהן את אותו

"לא יכלתי לעשות דבר מלבד להתפלל", ספר אותו אדם, "בקשתי מעמך לבי מהקדוש ברוך הוא שיחיש לי את הישועה ויציל אותי מאבדן רכושי אף שעל פי דרך הטבע אין מוצא וסכוי לך"

בית הכנסת מרינה רושצה במוסקבה

ניצוץ הקבוע בכל יהודי - הנשמה הקדושה. הרב בריזל עושה את ראש השנה בדרך כלל באוקראינה, אך בפעם הזו הוא החליט לנסע דוקא אל העיר ונוקוובו הקטנה, הסמוכה למוסקבה - עיר הבירה המפורסמת של רוסייה.

ונוקוובו מכנה "עיר הסטודנטים", משום שסטודנטים רבים בוחרים לגור דוקא בה. מוסדות הלמוד הגדולים ממקמים בעיר מוסקבה, אך מסבה זו עלות השכירות גבוהה שם מאד. יש הבוחרים לשכור דירה אחרת עם כמה שותפים ומחלקים ביניהם את עלות השכירות, בעוד אחרים מעדיפים לשכור דירה במחיר נמוך יותר בעיר ונוקוובו הסמוכה וכך חוסכים בעלויות.

ה'אמרי אמת' מבאר שברכה זו, אף שהיא אמנם חלק מפסוק ולא פסוק שלם, הרי הכתוב עצמו מתיר לאמרה בפני עצמה. שכן באמרו: "בך ברוך ישראל לאמר: ישמך אלקים כאפרים וכמנשה" למד הכתוב שפך יעשו ישראל, ויברכו את זרעם בברכה זו.

בכך באר ה'אמרי אמת' אף את הוראת המשנה (ברכות כו ב) שהמהלך במקום סכנה, אינו מתפלל תפלת שמונה עשרה כי אם "תפלה קצרה": "הושע ה' את עמך את שארית ישראל". גם כאן נתן להקשות, הלא כתוב זה הוא חלק מפסוק שלם בירמיה (לא ו), וכיצד מורה המשנה לומר רק את חלקו? אלא שהכתוב במלואו הוא: "כי כה אמר ה' רנו ליעקב שמחה וצהלו בראש הגוים השמיעו הללו ואמרו הושע ה' את עמך את שארית ישראל"; כיון שהורה הכתוב "השמיעו הללו ואמרו: הושע ה'..." הרי שהתיר הכתוב בפרוש לקטע את הפסוק ולאמרו רק מ"הושע ה'" (לקוטי יהודה מהדורה חדשה).

מפני מה מברכים את הבנים שישמם אלקים כאפרים וכמנשה, וכי אין צדיקים מהם?

פרש רבי יונה מרצבף, מראשי ישיבת 'קול תורה':

אכו, אין פונתנו לברך את הנערים שיתעלו למדרגתם של אפרים ומנשה, אלא פונתנו לברכם שיזכו לאותה מעלה שנאמרה בהם, שזכו להחשב כבני יעקב אף שלא היו בניו ואף לא גדלו על ברפיו, ככתוב (לעיל פסוק ה): "אפרים ומנשה פראובו ושמעו יהיו לי". כך מברכים אנו את נערי ישראל שעל ידי מעשיהם הטובים יכיר בהם יעקב אבינו כבניו (עלה יונה עמ' רצט).

התפלה פועלת כחרב ובקשת

"ואני נתתי לה שכם אחד על אחיה אשר לקחתי מיד האמרי כחרבי ובקשתי" (מח כב)

על כתוב זה שאלו חכמים (ב"ב כג א): "וכי בחרבו ובקשתו לקח? והלא כבר נאמר (תהלים מד ז): 'כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני'". אלא, מפרשים חכמים, "חרבי" - זו תפלה, 'קשתי' - זו בקשה.

את פשר דמוי התפלה לחרב ולקשת בארו המפרשים בכמה דרכים: המהרש"א (ב"ב כג א) מפרש כי הדמוי לחרב ולקשת בא לרמז לכך שתפלותיו של יעקב הועילו לו להתגבר על ברכות עשו וישמעאל. כי כן, ישמעאל התברך בברכת הקשת, ככתוב (בראשית כא ב): "ויהי רבה קשת", ואלו עשו התברך בברכת החרב, ככתוב (שם כז מ): "ועל חרבך תחיה".

רבי עזריה פיג'ו, בעל 'גדולי תרומה', מבאר כי הכתוב דמה את התפלה לחרב ולקשת, להורות על כך שכחה של תפלה משול הן לחרב, המיעדת למאבק פנים מול פנים, והן לקשת, המשמשת לירית חץ לטוח רחוק. בדמויים אלו למדים אנו כי ביכלתנו לנצח את היצר באמצעות התפלה, הן במלחמה שהוא עורך אתנו מקרוב, בנסיגותיו להסיתנו לעבר על חקי התורה, והן במלחמה שהוא עורך אתנו מרחוק - בעלותו לקטרר עלינו לפני פסא הפבוד (בינה לעתים) עת הזמיר דרוש סב).

ה'שפת אמת' (נח תרל"ה) מביא בשם בעל התניא, שדמוי התפלה לחרב ולקשת בא לתאר את שני הכוחות הפועלים בתפלה - כחם של אנשי כנסת הגדולה שתקנו את נסח התפלה, וכוח של האדם המתפלל. נסח התפלה שתקנו אנשי כנסת הגדולה משול לחרב שכחה טמון בה עצמה - בלהבה המחודד, ואלו האדם המתפלל משול לקשת העשויה מענף דק, ורק בהפעלה נכונה ובכוחו של היורה נתן להפיק ממנה את התוצאה הרצויה.

רבי יוסף ישראל דיטש, בעל ה'בן גרני' מפרש, כי בדמותו את תפלותיו ובקשותיו לחרב ולקשת כוון יעקב לתאר שני סוגי תפלות שהיו שגורות בפיו. החרב המשמשת להריגת אויב שפבר התקרב ובא בשערינו, היא כנגד תפלה הנאמרת לאחר הגעת הצרה, שאף היא מועילה, כפי שאמרו חכמים (ברכות י א): "אפלו חרב חדה מנחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים". ואולם הקשת המשמשת לקלע חצים כאשר האויב עדין עומד מרחוק, היא כנגד תפלה קדם בוא הצרה, היא התפלה שאותה שבחו חכמים ואמרו (סנהדרין מד ב): "לעולם יקדים אדם תפלה לצרה".

ה'משך חכמה' מבאר, שחכמים דיקו ואמרו "חרבי" זו תפלה, 'קשתי' זו בקשה, לפי שיש הבדל בין תפלה לבקשה, ואכן במדקדק נמשלה התפלה לחרב ואלו הבקשה לקשת. זאת מפני שתפלה היא הנסח שקבעו לנו אנשי כנסת הגדולה, המתקבלת גם אם לא פונו בה, ולפיכך היא נמשלה לחרב, שהשמוש בה אינו דורש ידע והתמצאות. לעמת זאת, בקשה הינו הבקשות הפרטיות שהאדם מוסיף, אשר כדאי שתתקבלנה יש לאמרו בכונת הלב, ולכן הן משולות לקשת, שהשמוש בה מצריך דריכה נכונה ומדיקות.

רבי משה ליב שחור, מגדולי ירושלים, מבאר כי על פי דברי ה'משך חכמה' מובן מפני מה הקדימה התורה את החרב לקשת, אף שמדריך המלחמה, שתחלה כאשר האויב עוזד רחוק, מנסים להלחם כנגדו בקשת, ורק אם הצליח להתקרב - נלחמים כנגדו בחרב. אין זאת אלא מפני שיש להקדים את החרב שנאמרה כלפי התפלה הקבועה, לקשת הרומזת לבקשות הפרטיות, שפך הוא סדר התפלה - תחלה נאמרת התפלה הקבועה, ואז מוסיפים עליה בקשות (אבני שהם).

מצטרפים למתפנה

יהודי יקר,
הצטרף גם אתה למזכי הרבים!
הקדם לבוא לבית הכנסת כדי לשמע את
ברכות השחר מפי המתפללים, ותזכה
שיקים בך הכתוב (תהלים צא יא): "כי
מלאכיו יצוה לה לשמרה בכל דרכיה".

להצטרפות נא מלא את הטפס
במכשיר 'דורים פלוס'.

המלאך הגאל אתי מכל רע

"מלאך" בגימטריה אמן, לפי שבעבור
עניית אמן זוכה האדם לשמירה והגנה
מכל רע, כפי שזכה יעקב שנשלח
מלאך להצילו בעת צרה, ככתוב
"המלאך הגאל אתי מכל רע",
וכפי שזוכים יראי ה' ככתוב
(תהלים לד ח): "חנה מלאך ה'
סביב ליראיו ויחלצם".

(אלף בינה) לרבי יעקב אבוחצירא,
בעל ה'אבני יעקב', תהלים שם)

ברכות השחר כהלכה

בקול בכונה בחברותא

ש"י עולמות לעוננים אמן

"ויקרבנו ימי ישראל למוות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים" (מז כט)

במסכת סנהדרין (ק א) אמרו חכמים: "עתיד הקדוש ברוך הוא לתן לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר (משלי ח כא): להנחיל אהבי יש [בגמטריה שלוש מאות ועשר] ואצרתיהם אמלא".

ויש לבאר שפונתם על המקפיד לענות אמן כהלכתה, שהוא הראוי לתאר צדיק והוא האוהב שיפתחו בפניו ש"י עולמות בגן עדן, ככתוב (ישעיה כו ב): "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמו אמינים".

לכך אף רמז יעקב, כאשר קרבו ימיו למוות, באמרו "שים נא". שכן במלים אלו יש האותיות של המלים: "אמן ש"י", כלומר, המקפיד על עניית אמן הוא האוהב לנחל ש"י עולמות בגן עדן (ויבחר משה לרבי משה חרידי, אות ש"י ד"ה שים נא).

הגנה ושמירה בזכות עניית אמן

המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ (מח טו) דרש האביר יעקב:

"מלאך" בגמטריה 'אמן', לפי שבעבור עניית אמן זוכה האדם לשמירה והגנה מכל רע, כפי שזכה יעקב שנשלח מלאך להצילו בעת צרה, ככתוב "המלאך הגאל אתי מכל רע", וכפי שאזכיר יראי ה' ככתוב (תהלים לד ח): "חנה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם". ויש להוסיף ולהביא רמז לשמירה המיוחדת שאזכה לה העונה אמן מראשי התבות של הפתוב: "א-דני סביב ליראיו", העולים בגמטריה 'אמן' (אלף בינה' תהלים לד ח).

הזהר הק' (גילף רפו א) דורש את הפסוק (תהלים לא כד): "אמונים נצר ה' ומשלם על יתר עשה גאוה" על עניית אמן.

ומפרש המקדש מלך' (שם) שכונת הזהר היא לפרש כתוב זה כן: המקפיד ושומר לענות אמן כראוי, הקדוש ברוך הוא נוצרו ושומר. ואולם מי שבגאותו מזלזל בעניית אמן, משלם לו ה' כגמולו, וכמפרש בזהר שם.

בספר 'שומר אמונים' (מאמר פתחו שערים פרק כ) מוסיף ומפרש שהכתוב "אמונים נצר ה'" נאמר על האמן עצמה, שהקדוש ברוך הוא נוצר ושומר כל אמן הנענית מפי אדם מישראל וגונן אותה בעבורו, כדי שתגן ותשמר עליו בזה ובבא.

לאור זאת מוסיף בעל ה'שומר אמונים' וכותב: "ואם כן איך לא ילמד טפה סרוחה קל וחמור מהקדוש ברוך הוא: אם הבורא ברוך הוא יתעלה זכרו לעד שומר ונוצר כל האמונים, האיך לא ישמר האדם האמונים שלא לאבדם חס ושלום?"

ספר בראשית בסוד אמן

"חזק חזק ונתחזק"

כתב האדמו"ר רבי אברהם איגר מלובלין:

בחמש בראשית יש צ"א פרישיות (סתומות ופתוחות) בגמטריה של 'אמן'; רמז לקשר שבין חמש זה שבין פרישיותיו טמון שרש אמונת ישראל עד סוף כל הדורות, לבין מצות עניית אמן שכל מהותה היא אמונה בכך שהקדוש ברוך הוא "א-ל מלך נאמן" (שבט מיהודה' תרס"ו).

שערי גן עדן

עניית אמן במשנת בעל ההלוא

ה'פני משה' יב בטבת תקמ"א

בית העלמין העתיק בברודי

רבי משה מרגלית נולד לאביו רבי שמעון בעיר קיודאן שבליטא בשנות הת"ע. בצעירותו כהן ברבנות בכמה קהלות בליטא, ואולם משהחל לכתב את פרושו המקיף לירושלמי, הוא עקר מליטא והחל לנדד בערי אירופה, כדי למצא כתבי יד קדמונים שיהיו לו לעזר בכתיבת פרושו.

רבי משה נחשב לגדול מפרשי התלמוד הירושלמי, לפי שהוא היחיד שכתב פרוש מקיף לכל ארבעת הסדרים שבירושלמי. פרושו לירושלמי כולל שני חלקים. הראשון, 'פני משה', הוא פרוש הפשוט של הירושלמי, והשני, 'מראה הפנים', בו הוא מרחיב ומעמיק בבאר דברי הירושלמי.

על גדלותו בתורה ועל גדל גיבורו בכתובת פרושו נוכל ללמד ממה שכותרת רבי משה עצמו בספרו 'מראה הפנים' במסכת שבועות (זו ו): "מעיד אני עלי שמים וארץ כי הפרוש על הש"ס הזה שפרשתי, הוא אחר החקירה והעיון והשקידה והגישה כי רבה... בכל חדרי הש"ס הזה ובכל התוספתא ובכל חדרי הש"ס הבבלי עם שיטות הגאונים ופרושיהם כפי אשר השיגה ידי וכחי".

ה'פני משה' הסתלק ב"ב בטבת תקמ"א בעיר ברודי, בדרוכו לארץ ישראל. בהקשר למקום קבורתו נמצא כתוב דבר פלא בפנקס בית העלמין של העיר ברודי: "בכ"א בטבת תקל"א נפטר הגאון מברודי רבי יוסף שצקס. קדם פטירתו אמר כי רצונו שאחר פטירתו יקברו לידו שכן שיהיה בקי בירושלמי כפי שהוא בקי כדי שיוכל לפלפל עמו. כעבר עשר שנים בא הגאון בעל 'פני משה' וספרו בידו למכרו, וחלה ונפטר ונקבר ליד הגר"י שצקס" (שנות דור ודור ח"ב עמ' קכב).

פונת המברך לצאת ידי חובת עניית אמן

בירושלמי (ברכות ז ג) מובא, שכאשר כבד רבי זעירא את תלמידו רבי אבא בר זמינא שיברך על היין ויכונו להוציאו ידי חובת ברכה, השיב רבי אבא לרבו: כפי שאני נוהג דעתך להוציא ידי חובה בברכתך, כך תן דעתך להוציאני ידי חובה בעניית אמן שאתה עונה על ברכתך.

ויש להבין: מדוע בקש רבי אבא בר זמינא לצאת בעניית אמן על ברכתו?! הלא הוא המברך, ומדוע הוא זקוק לעניית אמן?

הרמ"א (דרכי משה' אר"ח קסז) מבאר שהטעם שבקש רבי אבא להוציאו בעניית אמן הוא משום שחובת עניית אמן מטלת גם על המברך, לפי שעניית אמן היא חלק מהברכה (רש"י ברכות זא מ ד"ה עד). מאחר שאסור לאדם לענות אמן על ברכות עצמו, לכך חובה על המברך להשלים ברכתו בשמיעת עניית אמן מפי העונה, מדין "שומע כעונה".

אמנם ה'פני משה' באר (ירושלמי שם ד"ה אמר) שלעולם חובת עניית אמן מטלת על השומע בלבד, ולא בקש רבי אבא לצאת בעניית אמן אלא מחמת מעלתה. כי אחר שאמרו חכמים (ברכות זא א) שגדול העונה אמן יותר מן המברך, רצה רבי אבא שתהיה לו גם זכות עניית אמן, ולכך בקש מרבי זעירא שבענותו אמן יכונו להוציאו מדין "שומע כעונה".